

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Lausunnon antaja toimii Loimi-Hämeen jätehuollon toimialueella, jossa jätehuollon järjestämisestä vastaa osakassopimuksen mukaisesti Loimi-Hämeen jätehuolto Oy. Jäteyhtiö on niin ikään jättänyt asiassa oman lausuntonsa, jossa on katsottu hallituksen esityksen romuttavan alueen toimivat jätehuoltojärjestelmät sekä jätehuoltopalvelut kaikissa alueen kunnissa.

Alueella jätteenkuljetus on sekajätteen osalta järjestetty kiinteistön haltijan järjestämänä jätteenkuljetuksena, perustuen Jätelain 35 § (15.7.2021/714) sääntelyyn jätteenkuljetusjärjestelmistä. Jätelain 37 § mahdollistaa kunnille päätäntävällän siitä, toteutetaanko jätteenkuljetus kunnan järjestämänä vai kiinteistön haltijan järjestämänä, kunhan lain edellytykset täyttyvät. Yrittäjät ovat aiemmin vastanneet alueella myös biojätteen keräilystä.

Koska alueen jätteenkuljetus on yrittäjien vastuulla ei hallitusohjelman muutos juurikaan vaikuta asukkaiden palveluun eli jätteenkuljetukseen, koska alueella on jo olemassa kattavat yritysverkostot, jotka palveluja tarjoavat. Myös biojätteen keräily on vastaisuudessa mahdollista järjestää yrittäjien toimesta, sillä alueella on valmius näitä palveluja tarjota. Alueella on myös mm. biokaasulaitos yrittäjiä, joilla on valmius käsitellä biojätteet lain ja myös läheisyysperiaatteen mukaisesti.

Alueellisen jäteyhtiön antaman lausunnon mukaan esitys romuttaisi 30 vuoden työn koska esim. kuntien välinen yhteistyö on joidenkin toimintojen ja isojen investointien osalta välttämätöntä. Koska alueelta kerättyjä jätteitä ei kuitenkaan enää loppusijoitetta jäteyhtiön kaatopaikalle, (kaatopaikkakielto) on kuntien yhteisen jäteyhtiön keskeisimpiä tehtäviä yrittäjien keräämien jätteiden siirtokuormaus sekä kuljetuksen järjestäminen jäteyhtiön sopimaan vastaanottopaikkaan (Vaasan Westenergy).

Koska keräilyn järjestäjinä ovat kunnalliset yritykset, on näillä yrityksillä mahdollisuus omistuspohjarajauksen jälkeenkin edelleen kerätä ja kuljettaa jätteet kuntien osoittamaan siirtokuormauspaikkaan, tai jatkossa kuljettaa kerätyt jätteet suoraan kunnan kilpailuttamaan vastaanottopaikkaan.

Tulee huomioida, että yritystoiminnan jätteiden jätehuolto on jo aiemmin jätelaissa määrätty yrittäjien vastuulle. Tämän takia alueellamme toimii yrityksiä, jotka kykenevät ympäristölupansa ja jätelaissa säädetyn omavaraisuusperiaatteen (646/2011) 19.1 § mukaisesti vastaanottamaan ja käsittelemään alueelta kerätyjä yhdyskuntajätteitä. Näin toteutettu vastaanotto noudattaa myös jätelain 19.2 § mukaista läheisyysperiaatetta.

Vaikka kaikki kunnat eivät jatkossa kuuluisi jäteyhtiöön, on yhtiöllä useita yritystoimintaan suunnattuja tytäryhtiöitä (osakeyhtiöt), joiden puitteissa se jatkossa yritystoimijana pystyisi vastaanottamaan niitä jätelajeja, joiden vastaanottoa ei alueella toimivilta jätealan yrittäjiltä löydy (lääkejätteet, ongelmajätteet ym.).

On hyvä huomioida, että pääosa erikseen kierrätyspisteillä kerätyistä jätteistä on tosiasiallisesti tuottajavastuujätteitä, joiden vastaanottokustannuksista vastaa tuottajayhteisö.

Esitys ja sen päämäärät lisäävät kilpailua koska kunnallinen monopoliasemassa toimiva jäteyhtiö ei jatkossa enää kilpaile yrittäjien kanssa.

Kun palvelu ja sen kehittäminen on aidosti yrittäjien tehtävä, syntyy uusia työpaikkoja. Paikallisuuden myötä aidosta kilpailusta (kuljetus ja vastaanotto) syntyy myös liiketoimintaa ja suoria säästöjä alueen asukkaille.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

-

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Jäteyhtiön mukaan yhtiön vastuulla on kymmenien tuhansien kiinteistöjen jätehuollon järjestäminen. Kokonaisvastuun osalta jäteyhtiön tehtävä kuitenkin rajautuu vastaanottoon ja loppusijoitukseen, sillä keskeisin markkinoilla tapahtuva toiminta on jätteenkeräys ja kuljetus, joka tapahtuu jo nyt kiinteistön haltijan eli yritysten järjestämänä. Yhdyskuntajätehuolto kuuluu jätelain 32 §:n nojalla kuntien vastuulla. Kunnat kilpailuttavat julkisina toimijoina jo tänä päivänä monia isoja hankkeita ja projekteja.

Yrittäjinä näemme, että esitys edistää hankintalain 65 §:ssä tarkoitettua markkinakartoitusta. Mielestämme aito markkinakartoitus ilman rajoittavia reunaehtoja on tarjoajien tasapuolisen ja syrjimättömän kohtelun sekä avoimuuden kannalta kannatettava. Myös perusteettomien tai ylimääräisiä ympäristövaikutuksia aiheuttavien rajausten tulisi poistua tai ne tulisi ainakin perustella. Esimerkkinä tästä on alueellamme jäteyhtiön tekemän erilliskerätyjä jätteitä koskeva kilpailutus, jossa kiellettiin välivarastointia ja edellytettiin että jokainen kuorma tulee kuljettaa yli 100 km päähän jäteasemalle.

Pidämme kattavan alueellisen ennen hankintamenettelyä tehtävän markkinakartoituksen järjestämistä kilpailua lisäävänä, kustannustehokkaana sekä erittäin kannattavana.

Pidämme myös yhdyskuntajätehuollon siirtymistä peruskunnan tehtäväksi hyvänä, koska silloin myös kilpailutus ja markkinakartoitus huomioi jätehuollon läheisyysperiaatteet, eikä keinotekoisia rajoitteita ole perusteltua tehdä.

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Kuntayhtiömme esitti omassa lausunnossa huolen siitä, että hankintojen keinotekoisella pilkkomisella on kustannuksia lisäävä vaikutus. Yrittäjinä pidämme pilkkomista isojen kokonaisuuksien kannalta tärkeinä, koska silloin myös pienet paikalliset yritykset pääsevät mukaan toimintaan ja isoihin kokonaisuuksiin ja pystyvät näin edelleen kehittämään toimintaansa mm. jätelain vaatimusten mukaisesti.

Asukkaille ja myös jätealan jätteitä kerääville yrittäjille jätehuollon merkittävin kustannusvaikutus syntyy itsenäisessä markkina- asemassa toimivan jäteyhtiön hinnoittelemasta korkeasta vastaanottohinnasta (sekajäte yli 200 €/t).

On myös selvää, että mikäli kunta saa jatkossa itse kilpailuttaa yhdyskuntajätteen vastaanottoa, tulee asukkailta laskutettavat hinnat laskemaan sekä alhaisemman vastaanottohinnan että jätelain 19 §:n mukaiseen läheisyysperiaatteeseen perustuvan kuljetuksen myötä. Alueen yrittäjät tarjoavat palveluja kustannustehokkaasti. Yrittäjät ovat myös ajan myötä kehittäneet palvelujaan etusijajärjestyksen mukaisiksi (monilokeroautot, punnitseva jäteauto), sillä kehitystyö vaikuttaa suoraan yrityksen tehokkuutena sekä markkinoiden kilpailuetuun.

Pidämme tärkeänä, että jatkossa kunta ottaisi vastuun myös siitä, että kunnan asukkaat eivät joudu maksamaan kohtuuttomia maksuja palvelusta, joka on lain mukaan järjestettävä.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Jäteyhtiömme on omassa lausunnossaan huolissaan pieniin kuntiin kohdistuneista vaikutuksista. Kunnilla kuitenkin on jo nyt lukuisia tehtäviä ja yhteistoimintaa (mm. muutaman kunnan yhteinen ympäristöterveysvalvonta, rakennusvalvonta, ympäristönsuojeluviranomaisen).

Vaikka sidosyksikön kokoa rajoitettaisiin, kunnat eivät jää yksin sillä toimintavaihtoehtona on mm. jatkaa jätehuollon järjestämistä entiseen tapaan kiinteistön haltijan järjestämänä jätteenkuljetuksena (yrittäjät hoitavat palvelut). Pieni kunta voi myös tarvittaessa hoitaa vaadittavat viranomaistehtävät esimerkiksi kuntien yhteisenä toimintana. Tämä toimintamalli ei lisää kuntien kustannuksia sillä kustannukset voidaan kattaa myös kunnissa jätelain 78 §:n mukaisella perusmaksulla, jonka periminen on lain mukaan mahdollista ja jota myös yhtiö kerää kaikilta alueen huoneistoilta.

Yhtiö on huolissaan myös siitä, että tämänhetkiset osakaskunnat jäisivät jatkossa ilman 30 vuoden aikana rakennettua yhteistä jätehuollon infrastruktuuria, jonka rakentamiseen kuntien asukkaat ovat jätemaksuillaan osallistuneet. Myös jätekeskukset, jäteasemat ja n. 150 kierrätyspistettä on yhtiön mukaan vaarassa jäädä käyttämättömiksi.

Jätekeskuksien ohella kuntiin rakennetut jäteasemat ovat useimmiten kuntien omistamia ja usein melko kevyesti ja ilman isoja rakentamislupia perustettuja, joten yrittäjät tai kunnat voivat jatkossa tarjota vastaavia palveluja (siirtolavat, katos, jäteastiat, kontit ym.). Yhtiön keräämillä jätemaksulla rakennetuilla kierrätyspisteillä kerätään enää pääosin vain tuottajavastuunalaisia jätteitä, joiden kustannuksista ylläpitäjistä huolimatta vastaavat tuottajayhteisöt.

Kunnallinen jäteyhtiö on lausunnossaan huolissaan myös siitä, että se rakentaa kuntien asukailta kerätyillä jätemaksuilla tällä hetkellä alueen yhteen pieneen kuntaan uudenaikaista, kustannusarvioltaan noin 7 miljoonan euron arvoista lajitteluasemaa. Yhtiön mukaan tämä lajitteluasema tulee 5 kunnan käyttöön.

Uusi lajitteluasema hanke kuitenkin osaltaan ilmentää ongelmaa, jossa alueeseen kuuluvien 16 kunnan asukkaan rahat menevät vain 5 palvelua hyödyntävän kunnan käytettäväksi. Tämä esimerkki korostaa tasapuolisen kohtelun puuttumista silloin, kun jäteyhtiön toiminta-alue on laaja ja se muodostuu monesta erikokoisesta kunnasta.

Antamansa lausunnon mukaan kuntayhtiö on päättänyt 16 kunnan alueella kolmen kunnan yhteen liittämistä niin, että kolmen pienen erillisen kunnan keskustaajamista muodostetaan yhdessä lainsäädännön mukainen kymmentuhannen asukkaan taajama-alue (taajamista yksikään ei ole yli 10 000 as taajama), joissa kaikilla näiden taajamien asukkailla on velvoite järjestää biojätteen erilliskeräily kiinteistöillään. Tällä hetkellä jäteyhtiö on kilpailuttanut ja järjestänyt keräilyllä muodostamalleen alueelle ja reitittänyt sekä varustanut kiinteistöt biojätteen keräilyastioilla. Yhtiön mukaan kuntien erottaminen yhtiöstä hankintalakiesityksen 10 % omistusvaatimuksen takia, koskee jäteyhtiön mukaan erilliskeräilyveloitteen järjestäminen edelleen pientä 3000 asukkaan kuntaa ja kunnalla on jäteyhtiön mukaan tämänkin jälkeen velvoite järjestää viikoittain taajaman asukkaiden biojätekeräily.

Alueen jäteastioiden tyhjennysväleistä on määrätty jätehuoltomääräyksissä, joiden mukaan astia tulee tyhjentää kesällä 2vk (tai tuulettuva 4vk) välein ja talvella 4vk välein. Keräily tapahtuu myös usein kimppa-astioissa, mikä vähentää tyhjennettävien astioiden määrää. Jäteyhtiön tai jätehuoltoviranomaisen toimesta yhteen liitetyn alueen biojätteenkeräilyllä liittymisvelvollisuus ja viikoittainen tyhjennysväli on ristiriidassa kuntien tasapuolisen kohtelun suhteen. Päätös asettaa näiden kuntien asukkaat eriarvoiseen asemaan muiden itsenäisten kuntien kanssa. Ei ole oikein, että laki, jäteyhtiö tai viranomainen määrää erikseen olevien kuntien järjestämään yhdessä jätehuoltonsa niin, että näille kunnille syntyy keräysvelvoite, jota niille ei itsenäisinä kuntina syntyisi.

Laskennallinen 3 kunnan liitos 16 kunnan yhtiössä ilmentää eriarvoista kohtelua saman jäteyhtiön toimialueen eri kunnissa. Itsenäisinä kuntina näitä ongelmia ei pääsisi syntymään.

Alueemme jäteyhtiö on lausunnossaan korostanut osakaskuntien määräysvaltaa sekä sitä, että alueen kuntien vaikutusmahdollisuudet yhtiön toimintaan ovat olleet hyviä. Asia on kuitenkin myös ristiriitainen, sillä osa kunnista on julkisestikin ilmaissut hämmennyksensä siitä, että kunnan nimetessä edustajansa yhtiönhallitukseen, on edustaja hallitukseen kuuluessaan sitoutettu noudattamaan osakeyhtiölakia ja toiminaan ensisijaisesti yhtiön edun mukaisesti. Tämä vaikeuttaa kuntien ja kunnissa toimivien yrittäjien ja jäteyhtiön välistä yhteistyötä. Yhteisen yhtiön kuntaohjaus on haastavaa. Tämä johtunee eri lainalaisuuksien noudattamisesta (osakeyhtiölaki - jätelaki - kuntalaki).

Sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskeva vaatimus on hallituksen oikeansuuntainen toimi, jonka toteuttaminen on yrittäjien liiketoimintamahdollisuuksien ja kehittymisen kannalta tärkeää.

Sidosyksikköä koskevalla rajauksella voidaan turvata jäteyhtiön toimintojen ja rajoitusten taakse jääneet yrittäjät, jotka ovat myös valmiita kehittämään omaa yritystoimintaansa lakien ja kierrätystavoitteiden suuntaan. Viimeistään nyt, jos suomalaisten taitavaa yritystoimintaa halutaan kehittää ja tukea.

Suomalainen ympäristöliiketoiminta on tärkeää. Yrittäjät ovat valmiita kehittämään materiaali kierrätystä, jätteenkäsittelyä ja omia toimintojaan niin, että suomalainen ympäristöliiketoiminta ja jätealan aito kehittäminen on toimiva jatkossakin.

Kunnalliset yhtiöt ovat sitoutuneet jätteenpolttolaitoksiin toimitettavan kapasiteettiin niin, että materiaali kierrätys ja muut käsittelymenetelmät ovat jääneet taka-alalle, koska jäte on sopimuksien mukaan vietävä poltettavaksi.

Esityksen tavoite on tarkoituksenmukainen ja todellisuudessa hyvin helposti myös toteutettavissa.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

-

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

-

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

-

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

-

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

-

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

-

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

-

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiinne? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Toimiva jätehuolto on tärkeä osa huoltovarmuutta. Jätehuolto on yhteiskunnallinen välttämättömyyspalvelu, joka tulee järjestää kaikissa olosuhteissa. Vastuu jätehuollon järjestämisestä on kunnilla, jotka voivat tarpeen mukaan toimia itsenäisesti tai tehdä kuntayhteistyötä muiden kuntien kanssa. Huoltovarmuus lähtee kunnan omasta varautumisesta ja siitä, että kunta varmistaa, että sillä on oman kunnan käytössä riittävästi resursseja poikkeustilanteita silmällä pitäen. Kun kunnassa on omia yrittäjiä, se tuntee henkilöstönsä ja myös tunnistaa kyvykkyydet, jotka sillä on varauksessa tai muutoin käytettävissä.

Tämänhetkisen turvallisuustilanteen keskeiseksi haasteeksi on tunnistettu sisäinen turvallisuus, mikä korostaa oman henkilöstöresurssin tuntemusta ja luottamista. Tilanne voi olla toinen, jos kansallinen toimija hoitaa aluetta oman tai tarvittaessa vuokratyövoiman turvin, jonka taustoja tai taitoja se ei tunne. Koska kunnan järjestämässä kuljetuksessa tilataan vain resurssi ja toiminta, ei kunta, jossa operoi ulkopuolinen tuntematon toimija, voi tässä tapauksessa varata tai kiinnittää näitä henkilöitä osaksi omaa varautumista tai huoltovarmuutta. On tärkeää, että kunta pystyisi omien yrittäjien ja kaluston turvin rakentamaan merkittävän puskurin, joka myös saadaan käynnistettyä kunnasta käsin

sovitun protokollaan avulla. Mallia voidaan ottaa vapaaehtoisesta pelastuspalvelusta tai palokunnasta, jossa vahvuus on paikallisesta resurssista huolehtiminen.

Sidososuusrajausten myötä kunnissa toimivien paikallistentoimijoiden osalta kunnan on helppo varmistaa turvallisuusselvityksin myös toimijan luotettavuus silloin, kun hän noutaa roskia tyhjillään olevasta kiinteistöstä. Tätä mahdollisuutta ei ole, jos kuntayhtymä kilpailuttaa isoja volyymeja, jossa henkilöstö vaihtuu ja osa henkilöstöresurssista täytetään esim. nopeilla sijais- rekrytointi toimilla ja vuokratyövoimalla.

Vaikka Suomen jätevoimaloiden energiatuotanto on merkityksellistä, ei tämän toiminnan varmistamista voida jättää jäteyhtiöiden kapasiteetin varaan. Tärkeämpää olisi, että polttolaitokset rakentaisivat varapuskurin Suomesta ulkomaille viedystä jätteistä, niin että mikäli polttomateriaalia ei saada, siirretään ulkomaille menossa olevan jätekuorman päätepineeksi oma voimalamme, jossa polttoaineen saatavuus on uhattuna. Varautumismenettely tulisi olla järjestettävissä koska Suomi myös valvoo ja tarvittaessa rajoittaa ulkomailta kuljetettavaksi suunnitellun jätteen viemistä maan rajojen ulkopuolelle.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Muut huomiot

-

Finska Timo
Kuljetusliike Finska Oy